בס"ד

'מה למעלה'

שיעור יומי בפרשת השבוע - 'מטות-מסעי' תשע"ז

הרב מרדכי אלון

נערך משמיעה ע"י תלמידים

'והורשתם את הארץ וישבתם בה'

חיבתה של הארץ

אם יש את נפשנו - דווקא בימי 'בין המצרים' הללו - להתחזק בחיבתה של ארץ קדשנו, באהבתה, ביישובה וביופיה, הרי לנו קריאת 'חמישי' של פרשת השבוע שלנו.

בחלקה הראשון עוסקת קריאה זו בחובת המלחמה וההורשה את האויבים מפנינו, ובחלקה האחרון היא מתארת את גבולות הארץ סביב -

זֹאת הָאָרֶץ... לִגְבֻלֹתֶיהָ.[1]

בין שני החלקים הללו מופיע המשפט הבא, שמהווה גם סיכום וגם כותרת -

וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ.[2]

מחלוקת רמב"ן-רמב"ם

הפסוק הזה מהווה, לפי הרמב"ן, את הבסיס למה שהוא מכנה 'מצוות עשה לדורות' -

שנצטווינו לרשת הארץ אשר נתן הא-ל יתברך ויתעלה לאבותינו, לאברהם, ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אומרו להם: 'והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה'.[3]

על פי הרמב"ן, מצוות ישיבת הארץ חלה בכל עת ועת, לדורות, והיא קיימת לכל אחד ואחת מאתנו - אפילו בזמן הגלות.

לעומת זאת, הרמב"ם חולק ואינו מונה את המצווה הזו במנין תרי"ג המצוות שלו. לא נכנס לשאלה הפרשנית - איך זה למד את הפסוק ואיך זה למד אותו, אלא נשאל ישירות שאלה עיונית שמן הסתם מנקרת אצל כולנו - האם עצם זה שהרמב"ם לא מנה מצווה זו בספר המצוות שלו מראה על איזו פחיתות או איזה ויכוח על חשיבות יישוב הארץ בעיניו?

'אני בניתי בית - בארץ ישראל'

כמדומני, שההיפך הגמור הוא הנכון. לפני שנסביר מדוע, נעיר הערה הלכתית-למדנית מדהימה. בספר דברים מתארת התורה את אלו שאינם מחויבים לצאת למלחמה -

וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְלֶנּוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה. וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשָׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ.[4]

הרמב"ם מביא את הדברים הללו להלכה ב-'הלכות מלכים ומלחמותיהם', ומדגיש שם נקודה קטנה -

וְכָל הַבּוֹנֶה בַּיִת אוֹ נוֹטֵעַ כֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן.[5]

רגע, בחוץ לארץ יהודי לא יכול לבנות בית? - בוודאי שיכול, אבל רק בארץ ישראל הוא נפטר ממצוות המלחמה, בגלל שהוא מקיים מצווה אחרת - מצוות ישוב ארץ ישראל!

נו, אז תשאלו שאלה מתבקשת – אם כן, מדוע הרמב"ם אינו מונה את זה כמצווה בספר המצוות?

מצווה כוללת

מרן הרב קוק זצ"ל אומר יסוד חשוב[6] - הוא מפתח את הרעיון שהרמב"ם אינו מונה בספר המצוות 'מצוות כוללות'; משול הדבר לאשכול ענבים - האשכול עצמו איננו ענב. הוא לא פחות חשוב מהענבים אבל הוא לא נחשב כאחד מהם, כמו שעמוד השדרה איננו אחד האיברים בהלכות טרפות של

---

[1] במדבר, ל"ד, ב'.

[2] שם, ל"ג, נ"ג.

[3] ספר המצות לרמב"ן, עשה ד' (ועי' גם בפירושו על התורה כאן).

[4] דברים כ', ה'-ח'.

[5] רמב"ם הל' מלכים, ז', י"ד.

[6] מאמרי הראיה ב' עמ' 524 ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק ז' סימן מח - פרק יב

בהמה - אלא הוא העמוד שעליו בנוי הכל. באופן דומה לא מונה הרמב"ם את מצות העשה של 'קדושים תהיו'[7] - כי זוהי מצווה כוללת, היא איננה משהו ספציפי אלא 'כאשר תהיו פרושים מכך וכך איסורים ותהיו קשורים לקדושה, המכלול יהיה 'קדושים תהיו'' - זהו אשכול, ולא מצווה ספציפית.

קדושת האבנים

כעת, בואו נעמיק בדברי הרב קוק בענין ונגיע אי"ה לנקודה עמוקה אף יותר. מצווה נחשבת כ-'כוללת' לא רק מפני שהיא כוללת מספר של מצוות - אלא מרבה יותר מכך; איך אומר משה רבנו לעם ישראל בהר סיני -

ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה. פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת.[8]

משה לא שר כאן 'משירי ארץ ישראל היפה' אלא מנסה להסביר לנו את הטעות שלנו בתפיסה, בקונספציה, שהייתה לנו - הר סיני מסמל את המקום בו ניתנה התורה, מקום התלמוד והרעיון. לעומת זאת - ארץ ישראל היא מקום המעשה, המקום שבו המציאות באה לידי ביטוי של קדושה - בפירות, בירקות, באבנים. הארץ עצמה מגלה את רצון הקב"ה - שתהיה לו דירה בתחתוניים. אם ח"ו נעזוב את הארץ ביד האומות - לא רק שלא יתבטלו כך וכך מצוות, אלא שכל הרצון האלוקי - שתהיה לו ית' דירה בתחתוניים - לא יופיע. עם ישראל יוכל אמנם לחיות באופן נפלא בגלות, אבל הרצון שלמענו ברא הקב"ה את עולמו ושלח אותנו למימושו פה בעולם - לא יופיע!

ארץ ישראל - עמוד השדרה לגילוי רצון ה'

מצווה היא כמו איבר בין האיברים. חז"ל אומרים[9] שיש רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח איברים - מצוות יישוב הארץ, לפי ההבנה הזו ברמב"ם, איננה איבר בין האיברים אלא היא עמוד השדרה שלהם, היא המגמה בעצמה, היא התוכן שדרכו כל האיברים מתהווים לכדי אורגניזם אחד מושלם. מה שיהפוך את האיברים החיים הללו מקבוצת איברים פרודים לאיברים שממלאים את רצון הקב"ה ומגלים שלקב"ה יש מקום בעולם, שכל העולם מלא כבודו - זו המצווה הכוללת הזו, ולא מפני שהיא פחות חשובה חס וחלילה לא מנה אותה הרמב"ם - אלא בגלל שהיא המגמה בעצמה.

היש לנו חיזוק גדול מזה בחיבתה של הארץ?

זמני כניסת וצאת השבת:

ירושלים - 19:07 | 20:23
תל אביב - 19:24 | 20:25
חיפה - 19:19 | 20:26
טבריה ומגדל - 19:22 | 20:24
באר שבע - 19:24 | 20:23

הרשמה לקבלת "טועמיה" מדי שבוע - בכתובת:
http://eepurl.com/bC0OHn

מידע ושיעורים נוספים של הרב באתר:
www.hithabrut.org

לקבלת שיעור שמע יומי קצר על פרשת השבוע בוואטסאפ, שלחו הודעה לנייד -**050-4340772**

[7] ויקרא י"ט, ב'.
[8] דברים, א', ו'.
[9] בבלי מכות כ"ג: